

Erratological Aspect of Teaching Abstract and Gist Types of Translation

Borshchovetska Valentyna,

Ph.D., Associate Professor,

Ihnatenko Victoriia, Ph.D.,

Bila Tserkva National Agrarian University,

the Faculty of Law and Linguistics

Abstract. The article is devoted to the erratological aspect of the methodology of teaching translation. The translation is considered in the context of the final product such as abstract and gist translations. The attention is focused on the peculiarities of the translation assessment. The basic principles, which formed the basis for evaluation of translation, were determined. The criteria for evaluation of translation are analyzed in detail and descriptors are given to them with types of translation mistakes. The proposed scale of assessment and points for the evaluation of the translation.

Keywords: translation mistake, erratological aspect, abstract and gist translation, evaluation principles, evaluation criteria, scale of assessment.

Ерратологічний аспект у навчанні анотативного і реферативного видів письмового перекладу

Борщовецька Валентина, кандидат педагогічних наук, доцент,

Ігнатенко Вікторія, кандидат педагогічних наук,

Білоцерківський національний аграрний університет

факультет права та лінгвістики

Анотація: Стаття присвячена ерратологічному аспекту методики навчання перекладу. Переклад розглядається у контексті кінцевого продукту анотативного і реферативного видів перекладу. Зосереджена увага на особливостях оцінювання навчального перекладу. Визначені основні принципи, які лягли в осно-

ву оцінювання перекладу. Детально проаналізовані критерії оцінювання письмового перекладу та подані дескриптори до них з типами перекладацьких помилок. Запропонована шкала оцінювання та штрафні бали для оцінювання перекладу.

Ключові слова: перекладацька помилка, ерратологічний аспект, анотативний і реферативний види перекладу, письмовий переклад, принципи оцінювання, критерії оцінювання, шкала оцінювання.

Постановка проблеми. Проблема перекладацьких помилок та оцінювання перекладу залишається актуальною, зважаючи на практичну відсутність достатніх її досліджень відносно різних видів перекладу, зокрема анотативного і реферативного видів перекладу, що мають свої особливості, які варто врахувати під час оцінювання тексту перекладу, як продукту діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оцінювання перекладу у методиці навчання іноземної мови та перекладу висвітлено у низці праць таких науковців: І.С. Алексєєва, А. Бібі, К. Водінгтон, Н.М. Гавриленко, Л.К. Латишева, А.Л. Семенов, Н.А. Каширіна, О.В. Максютіна, М. Орозко, А. Уртадо, Н. Мартінез Меліс, Дж. Хаус, Л.М. Черноватий, А. Б. Шевнін та ін. У своїх роботах науковці пропонують вирішення проблеми критеріїв та принципів оцінювання письмового перекладу на основі тексту перекладу як кінцевого продукту перекладацької діяльності. Багато дослідників пропонували різні варіанти параметрів оцінювання перекладацької діяльності, описуючи особливості та принципи цього процесу (Латишев Л.К., Максютіна О.В., Орозко М., Мартінез Меліс Н., Семенов А.Л., Уртадо А.).

Виділення раніше невирішених частин загальної проблеми. Суперечливим у контексті оцінювання якості тексту перекладу є термін «перекладацька помилка», а дискусійність поняття обумовлена виокремленням нового напрямку у перекладознавстві – ерратології (засновником якої є А.Б. Шевнін), предметом якої є аналіз, типологізація, встановлення причин а вироблення шляхів попередження перекладацьких помилок [7].

Формулювання цілей статті. Отже ціллю статті є вивчити ерратологічний аспект навчання анотативного і реферативного видів перекладу, окреслити основні принципи та критерії оцінювання, а також визначити перекладацькі помилки, які є властивими для цих видів письмового перекладу.

Виклад основного матеріалу. Ерратологічний аспект є, безумовно, надзвичайно важливим не лише для теорії, а й для методики навчання перекладу, оскільки однією з вимог до змісту підготовки перекладача є формування у нього уявлень про поняття «помилка», «критерії якості» перекладу, а також умінь критично оцінювати та редагувати перекладені тексти. Хоча у контексті навчання перекладу мається на увазі «відносна» якість перекладених текстів, яка залежить від багатьох факторів, у тому числі і від напрямку перекладу, етапу навчання тощо. Ознакою ж професійного перекладу є абсолютна якість.

Як зазначає О. В. Максютіна, ознакою професійного перекладу є абсолютна якість [5]. Саме тому оцінка результату перекладацької діяльності на основі врахування неточностей, невідповідностей чи помилок є прагматично доцільною, оскільки в реальній професійній практиці рівень перекладацької компетентності визначає рівень оплати праці перекладача.

У контексті вузівського навчання оцінювання поширюється на навчальний (контроль сформованості мовленнєвих навичок) та професійно-орієнтований переклад (контроль сформованості перекладацьких навичок та умінь). Професійно-орієнтований переклад характеризується відносною якістю перекладених текстів, яка залежить від напрямку перекладу, етапу навчання та інших чинників.

Саме тому у процесі навчальної діяльності не варто очікувати текст перекладу абсолютної якості; доцільніше, на нашу думку, зосередитися на оцінюванні прогресу та успішності вирішення перекладацьких задач. Щодо оцінювання тексту перекладу, то з метою підвищення мотивації студентів, А. Г. Мінченков рекомендує оцінювати їх як "успішні/неуспішні", а не "правильні/неправильні".

Проте, на нашу думку, така рекомендація не поширюється на оцінювання навчального перекладу, в якому перекладені варіанти (зазвичай на рівні речення) можуть оцінюватися як "правильні/неправильні", у разі якщо спотворюється інформація тексту оригіналу у тексті перекладу.

Слідом за Н.А. Каширіною, вважаємо, що у процесі навчання перекладу не може бути єдиної та абсолютно коректної системи оцінювання навчального перекладу з абсолютно універсальними критеріями, оскільки з психологічної точки зору переклад відноситься до когнітивно-комплексних завдань, для вирішення яких необхідні не лише і не стільки логічне мислення, а й інтуїція, фантазія, творчість, натхнення тощо [2]. Кожний окремий випадок унікальний, причо-

му у ході його виконання одночасно переслідуються різноманітні, різнорівневі цілі. Саме тому, у теорії перекладу не існує поняття «зразкового» перекладу, а в умовах навчального процесу у вищій школі йдеться про відносно правильний переклад, для визначення якості якого потрібен набір відповідних критеріїв.

Для того, щоб розробити критерії оцінювання перекладу окреслимо принципи, які ми будемо при цьому використовувати. Н. Мартінез Меліс та А. Уртадо визначають такі принципи: інформування суб'єктів оцінювання про систему оцінювання та критерії й обов'язкове їх дотримання; залежність від функції (прогностична, підсумкова, формуюча) та контексту оцінювання (надруковані переклади, професійний, навчальний переклад); чітке визначення об'єкту оцінювання та рівня знань студентів; визначення індикаторів, що об'єктивно відбивають рівень сформованості компетентності у студента [9].

Н.О. Каширіна пропонує такі вимоги до критеріїв оцінювання, як: простота (прозорість, однозначність, доступність), тобто система критеріїв не повинна бути ані жорсткою, об'єктивність, врахування теоретичних досягнень перекладознавства [2, с. 50].

Отже, критерії оцінювання письмового перекладу повинні підпорядковуватися таким принципам: гнучкість (тобто бути не жорсткими і не повинні піддаватися перевірці по шаблону), об'єктивність, чіткість виділених параметрів оцінювання, відкритість / прозорість, залежність від функції та контексту оцінювання / відповідність рівню знань студента.

Викладені вище принципи оцінювання результатів перекладу дають можливість визначити необхідні параметри оцінювання, які будуть регламентувати процедуру оцінювання сформованості компетентності в анотативному і реферативному видах перекладу. Процедура перевірки викладачем виконаного студентом перекладу пов'язана відповідно з виявленням помилок у тексті перекладу.

В.Н. Комісаров розглядає перекладацькі помилки як одиниці невідповідності, тобто елементи змісту оригіналу, що не були передані чи перекручені під час перекладу, або елементи змісту перекладу, які були неправомірно додані під час здійснення перекладу [3].

Аналіз наукових джерел показав, що типи перекладацьких помилок різні автори розглядають по-різному. Так, В.Н. Комісаров виділяє дві групи помилок, перша з яких характеризується відхиленням від змісту тексту оригіналу, а друга передбачає різні порушення норми чи узусу мови перекладу [3]. Л.К. Латишев і

А.Л. Семенов виділяють дві групи перекладацьких помилок: у трансляції вихідного змісту (перекручування, неточність і неясність) та у його адаптації (перекручування, неточність, неясність, а також вільність і буквалізм) [4]. Л.М. Черноватий виділяє три типи помилок та їхні види: помилки, що несуттєво змінюють зміст тексту оригіналу; помилки, що можуть суттєво змінювати зміст тексту оригіналу; помилки, що суттєво змінюють зміст тексту оригіналу. Отже, можна зробити висновок про те, що перший і другий типи помилок виникають переважно через зловживання дослівним перекладом, змішування схожих за формою або значенням слів, невмотивовані пропуски або додавання, зміну логічних зв'язків понять у реченні оригіналу тощо. Помилки третього типу пояснюються незнанням слова або словосполучення, внаслідок чого студент може неправильно вивести значення слова з контексту, застосувати дослівний переклад замість еквівалента та інші [6, с. 234].

Узагальнюючи запропоновані класифікації перекладацьких помилок, можна зробити висновок про те, що визначення критеріїв у вищезазначених авторів відповідають двом аспектам оцінки тексту перекладу: адекватність (семантична) та мовне оформлення. Таким чином, розроблені нами критерії мають знаходитися у рамках цих двох аспектів.

Відповідно до згаданих вище аспектів оцінювання тексту перекладу, Н.М. Гавриленко запропонувала у своїй роботі критерії для оцінювання письмового перекладу [0], які, у свою чергу, були проілюстровані прикладами із реальних перекладів науково-технічних текстів у праці Л.М. Черноватого [6]. Вчений наголошував на особливості застосування цих критеріїв для оцінювання анотативного і реферативного перекладів. Відповідно до вищезазначеного, ми адаптували критерії, які були представлені Н.М. Гавриленко [0] та Л.М. Черноватим [7], для оцінювання анотативного і реферативного видів перекладу з урахуванням їхніх особливостей, зокрема семантичної адекватності, притаманної тексту перекладу по відношенню до тексту оригіналу, а також запропонованих вище принципів оцінювання.

Отже, для оцінювання якості перекладу ми обираємо наступні критерії: семантична адекватність тексту перекладу і тексту оригіналу; смислова еквівалентність ключових слів тексту оригіналу і тексту перекладу; функціональна еквівалентність тексту; смислова еквівалентність тексту перекладу і тексту оригіналу; адекватність передачі інтенції автора тексту оригіналу в тексті перекладу;

мовне оформлення; коректність використання термінології; відповідність тексту перекладу дискурсивним та жанровим характеристикам наукового тексту; обґрунтованість використаних способів і прийомів перекладу; відповідність обраної стратегії перекладу характеру тексту оригіналу і очікуванням адресата.

Аналіз підходів до типології перекладацьких помилок, принципів оцінювання та представлених вище критеріїв дозволив нам виробити свій власний підхід, виходячи із завдань нашого дослідження.

Спираючись на рекомендації, представлені у спеціальній літературі та на власний досвід практичної підготовки перекладачів і досвід роботи колег, видається логічним встановлювати штрафні бали за кожну помилку. Найбільш серйозними помилками у перекладі є такі, які суттєво змінюють зміст тексту оригіналу. Відповідно до результатів нашого дослідження текст перекладу має бути семантично адекватним тексту оригіналу, що є основним завданням і метою анотативного і реферативного видів перекладу. Таким чином, критерій семантичної адекватності займає перше місце в ієрархії критеріїв та оцінюється у 20 балів. За всіма іншими критеріями пропонуємо оцінку в 10 балів, що підтверджує рівнозначність кожного із них для якісного виконання цих видів перекладу. Максимальна кількість балів за виконаний переклад – 100.

Критерії оцінювання анотативного і реферативного видів перекладу за ієрархією щодо їхньої важливості і значущості та дотичні параметри представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Особливості оцінювання анотативного і реферативного видів перекладу відповідно до критеріїв

Критерій	Дескриптор	Типи перекладацьких помилок	Штрафні бали	МАХ
Семантична еквівалентність тексту перекладу і тексту оригіналу	Студент уміє передавати зміст тексту оригіналу у тексті перекладу за допомогою змістового уподібнення тексту оригіналу й тексту перекладу під час майже відсутнього формального уподібнення, досягаючи при цьому семантичної адекватності	відсутність основних елементів смислу тексту оригіналу у тексті перекладу	5	20
		невмотивоване додавання елементів смислу відсутніх у тексті оригіналу	5	
		зміна смислу слів і словосполучень	2	

	першоджерела і перекладу	зміна логічних зв'язків понять у тексті оригіналу	5	
		надлишковість тексту перекладу внаслідок зловживання дослівним перекладом	3	
Смислова еквівалентність ключових слів тексту оригіналу і тексту перекладу	Студент правильно перекладає ключові слова, які є термінами або терміносполученнями, застосовуючи відповідники і саме ті слова, які зустрічалися у самому тексті перекладу.	недотримання єдності термінології	2	10
		невірне виведення значення слова з контексту внаслідок незнання слова	2	
		невірне визначення функції слова	2	
		застосування дослівного перекладу замість словникового відповідника	2	
		невдала контекстуальна заміна замість словникового відповідника	2	
Функціональна еквівалентність	Студент адекватно передає мовою перекладу ту інформацію (зміст), яка була виражена у вихідному тексті на мові оригіналу на стільки ефективно, що створений текст має бути комунікативно рівнозначним тексту оригіналу.	переклад неповністю передає інформацію вихідного тексту	4	10
		переклад значно змінює зміст тексту оригіналу	6	
Адекватність передачі інтенції автора тексту оригіналу	Студент враховує розбіжності соціокультурних та предметних потенціалів автора тексту оригіналу і адресата повідомлення, тобто адресат сприймає текст у межах норм мови перекладу для цього типу дискурсу	неповністю передано інтенцію автора, порушено норми мови, при цьому досягнута відповідна реакція адресата.	3	10
		неповністю передано інтенцію автора, значно порушено норми мови, при цьому не досягнуто очікуваної реакції на адресата.	7	
Мовне оформлення тексту перекладу	Студент оформлює текст перекладу відповідно до норм французької мови	морфологічні	1	10
		синтаксичні	2	
		лексичні	2	
		стилістичні	2	
		орфографічні	2	
		пунктуаційні	1	

Коректність використання термінології	Студент точно, однозначно, без будь-якого емоційного забарвлення використовує термінологію тієї чи іншої галузі, а також зберігає єдність термінології, тобто взаємовідповідність між термінами протягом усього тексту перекладу	недотримання єдності термінології	2	10
		невірне виведення значення слова з контексту внаслідок незнання слова	2	
		невірне визначення функції слова	2	
		застосування дослівного перекладу замість словникового відповідника	2	
		невдала контекстуальна заміна замість словникового відповідника	2	
Відповідність дискурсивним та жанровим характеристикам	Текст перекладу створений студентом повинен відповідати науковому стилю та його ознакам	точність	2	10
		ясність	1	
		доступність	1	
		стислість	2	
		логічність викладу	2	
		інформативність	2	
Обґрунтованість використання способів і прийомів перекладу	Студент коректно використовує перекладацькі прийоми для здійснення анотативного і реферативного видів перекладу	недоречне використання перекладацьких прийомів	3	10
		унікнення використання перекладацьких прийомів для анотативного і реферативного видів перекладу	7	
Відповідність обраної стратегії перекладу характеру тексту оригіналу і очікуванням адресатів	Студент вміє застосовувати смислову стратегію перекладу, яка передбачає формальну зміну тексту задля згущення смислу, з метою досягнення комунікативної цілі у даній комунікативній ситуації, тобто повідомлення, яке автор зашифрує у тексті перекладу для адресата	стратегія перекладу, обрана студентом, сприяла неповному досягненню поставленої комунікативної цілі	3	10
		стратегія, обрана студентом, не сприяла досягненню поставленої комунікативної цілі	7	
Максимальна кількість балів 100				

Таким чином, після перевірки тексту перекладу за вище наведеними критеріями студент отримує наступні бали: 90-100 – «відмінно», 82-89 – «дуже добре», 75-81 – «добре», 67-77 – «достатньо», 60-66 – «задовільно».

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, для якісного взаємоконтролю та перевірки анотативного і реферативного перекладів були визначені та обґрунтовані наступні критерії оцінювання відповідно до семантичного та мовного планів вираження: семантична адекватність тексту перекладу і тексту оригіналу; смислова еквівалентність ключових слів тексту оригіналу і тексту перекладу; функціональна еквівалентність тексту; смислова еквівалентність тексту перекладу і тексту оригіналу; адекватність передачі інтенції автора тексту оригіналу в тексті перекладу; мовне оформлення; коректність використання термінології; відповідність тексту перекладу дискурсивним та жанровим характеристикам наукового тексту; обґрунтованість використаних способів і прийомів перекладу; відповідність обраної стратегії перекладу характеру тексту оригіналу і очікуванням адресата. Використання цих критеріїв робить процес оцінювання анотативних і реферативних перекладів гнучким, прозорим, об'єктивним, чітким, відкритим та відповідним рівню знань студентів.

Список використаної літератури:

1. Гавриленко Н.Н. Обучение переводу в сфере профессиональной коммуникации : монография / Н. Н. Гавриленко. – М.: РУДН, 2008. – 175 с.
2. Каширина Н. А. Критерии оценки качества письменных переводов как методическая проблема / Н. А. Каширина // Линводидактические основы преподавания языков и культур: сб. статей под. ред. И. А. Цатуровой. – Таганрог: Изд-во ТРТУ, 2005. – С. 48-56.
3. Комиссаров В. Н. Теоретические основы методики обучения переводу / В.Н. Комиссаров. – М.: Рема, 1997. – 112 с.
4. Латышев Л. К. Перевод: теория, практика и методика преподавания: [учебник для студ. перевод. фак. высш. учеб. заведений] / Л. К. Латышев, А. Л. Семенов. – [2-е изд., стереотип]. – М.: Академия, 2005. – 192 с.
5. Максютин О. В. Педагогическая оценка переводческой компетенции / О. В. Максютин // Вестник ТГПУ, 2009. – Вып. 10 – № 88. – С. 45-48.

6. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад» / Л. М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.
7. Шевнин А. Б. Эрратология / А. Б. Шевнин. – Екатеринбург : Уральский гуманитарный институт, 2003. – 216 с.
8. Malmkjer K. Translation competence and the aesthetic attitude / K. Malmkjer // ed. By A. Pym, M. Shlesinger, D. Simeoni. Beyond descriptive translation studies: investigations in homage to Gideon Toury. – Amsterdam: John Benjamins, 2008. – P. 293-309.
9. Martinez Melis N., Hurtado Albir. A. Assessment in Translation Studies: Research Needs / N. Martinez Melis, A. Hurtado Albir // Meta: Translators' Journal, 2001. – Vol. 46. – № 2. – P. 272-287.
10. Toury G. The notion of “Native Translator” and translation teaching / G. Toury // ed. By W. Wilss, G. Thome, Die Theorie des Übersetzens und ihr Aufschlußwert für die Übersetzungs- und Dolmetschdidaktik. – Tübingen: Narr., 1984. – S. 189-190.
11. Waddington, C. Different methods of evaluating student translations: the question of validity / C. Waddington // Meta: Translators' Journal, 2001. – Vol. 46. – № 2. – p. 331-325.

References:

1. Gavrilenko N.N. Obuchenie perevodu v sfere professional'noj kommunikacii : monografiya / N. N. Gavrilenko. – M.: RUDN, 2008. – 175 s.
2. Kashirina N. A. Kriterii ocenki kachestva pis'mennih perevodov kak metodicheskaya problema / N. A. Kashirina // Linvodidakticheskie osnovy prepodavaniya yazykov i kul'tur: sb. statej pod. red. I. A. Caturovoj. – Taganrog: Izd-vo TRTU, 2005. – S. 48-56.
3. Komissarov V. N. Teoreticheskie osnovy metodiki obucheniya perevodu / V.N. Komissarov. – M.: Rema, 1997. – 112s.
4. Latyshev L. K. Perevod: teoriya, praktika i metodika prepodavaniya: [uchebnik dlya stud. perevod. fak. vyssh. ucheb. zavedenij] / L. K. Latyshev, A. L. Semenov. – [2-e izd., stereotip]. – M.: Akademiya, 2005. – 192 s.
5. Maksyutina O. V. Pedagogicheskaya ocenka perevodcheskoj kompetencii / O. V. Maksyutina // Vestnik TGPU, 2009. – Vyp. 10 – № 88. – S. 45-48.